

Srednja škola Delnice

Lujzinska cesta 42

51300 Delnice

STARI DELNIČKI ŽENIDBENI OBIČAJI (STÓARA DÉJUONŠKA ŽENÍTAŦ)

Izradila: Vedrana Babić, 3.b SŠ Delnice

Mentor: Jasminka Lisac, prof.

nadnevak: 15.02.2013.

SADRŽAJ

Uvod.....	2
1. Zaglede(Zagledi).....	4
2. Oglede(Ogledi).....	6
3. Uglede(Ugledi).....	6
4.Proušna(Prosidba).....	7
5. Porouka(Zaruke).....	11
6. Pouroka(Vjenčanje).....	14
7. Zaključak.....	26
8. Zahvale.....	28
9. Literatura.....	29

UVOD

Ženidbeni običaji Delničana u 19. i početkom 20. stoljeća po mnogo čemu su osobiti. Koliko god je bilo tih navada ili običaja te kada god su se javljali, Delničani su uvijek pričali da stara delnička ženidba počne te završi sa zagledima mladića i djevojke, ogledima, ugledima, prosidbom, zarukama, crkvenim objavljivanjem, vjenčanjem, pirom te prvim tjednom po piru. Vjenčanje je za mlade Delničanke i Delničane bilo te zauvijek ostalo početak jednog novog života, vremena kada se mladi ljudi moraju puno toga odreći, vremena brige za djecu i starije, rada po njivama, sjenokošama i šumi te puno toga drugoga jer su jako dobro znali, a to su im govorili i njihovi stariji, da ih život neće maziti.

Stari delnički običaj ženidbe uvlači nas u vrtlog delničke prošlosti koja je nedovoljno istražena, zanemarena i zaboravljena. Ostala je sačuvana višestoljetna predaja, ostali su dijelom sačuvani rukopisi, zapisi i sjećanja kao odgovor na mnoga pitanja o Delnicama i njihovoj prošlosti. Njihova izvornost čini povijesno, kulturno i jezično bogatstvo ovoga kraja. Riječ je o običajima koji datiraju od druge polovice 18. do početka 20. stoljeća i koji se ni po čemu ne mogu usporediti sa današnjom delničkom svakodnevicom. No ipak, ljepota u poznavanju svoje prošlosti je upravo u tome što nosi sadržaje koji oslikavaju život jednog vremena, život po mnogo čemu osobit, u kojem su ljudi znali pronaći sve ono što ih zbližava, što im barem nakratko brige stavlja u zaborav, a istovremeno ih čini sretnima. U tim običajima kod ljudi nalazimo potrebu za obiteljskim životom, da dvoje ljudi zajedno izgrade bolju i sretniju budućnost za one koji će ih naslijediti, za svoju djecu.

Problemi i pitanja

Hoće li tradicija nestati pred novotarijama suvremenog društva? Amerikaniziraju li se današnji gradski i seoski pirovi? Znaju li mladi tradicionalne običaje svojih starih? Stide li se svojih običaja?

1. ZÁGLEDE (ZAGLEDI)

Prvi su korak do ženidbe bili zagledi. Djevojci i mladiću u tom je razdoblju bilo dopušteno samo povremeno viđanje, susretanje na ulici ili u trgovini, a svaki daljnji susreti na sjenokoši, seoskom putu, u crkvi ili u parku zbližavao bi ih pogledima.

Znalo se dogoditi da roditelji nisu bili zadovoljni djevojčinih odabirom mladića. U takvim slučajevima djevojka je znala ustrajati u svojoj želji te se tajno nalaziti s mladićem sve dok ga roditelji nisu prihvatili. Rijetki su bili slučajevi da je djevojka bez znanja roditelja otišla u kuću mladića. Tada se više nije mogla vratiti roditeljskom domu, jer bi to bila sramota za nju, roditelje i rodbinu.

U vrijeme zagleda, otac je sinu ili kćeri znao govoriti:

- Na tebi je koga izabereš, a na meni da ti kažem tko bi mogao biti za tebe. Zato se nemoj zaletjeti da se kasnije ne bi tukao/la po glavi cijeloga života, ali onda će ti biti kasno.

Prela i uroci

Djevojke su, noseći pletenice ukrašene raznobojnim vrpcama na kojima su prevladavali crveni tonovi, nestrpljivo čekale subotu kada su s majkom odlazile na prelo gdje su se okupljale žene pri čišćenju perja ili pripremi vune. U 19.stoljeću niti jedna pređa nije prošla bez rezanja jabuke. Djevojka, za koju se znalo za kojeg bi se mladića mogla udati, trebala je jabuku prerezati napola. Broj ispadajućih koštica govorio je o broju djece koju će imati u braku. Ugođaj pređa znale su pokvariti pojedine žene, govoreći o prerezivanju jabuka i odajući djevojke kojima se koštice nisu „pokazale“. Znale su govoriti djevojkama da nose češnjak uza se kako netko ne bi bacio urok na njih. Doista, mnoge su djevojke, ali i starije žene, nekoć nosile uza se češnjak na pređe vjerujući u moći pojedinih žena, da mogu „baciti urok“ na drugoga. Tada se za takve žene znalo reći:

-Álaj laju, álaj laju, álaj se špotaju,

fala Bogu, ništa nam ne mogu.

U vrijeme dok su djevojka i mladić gajili međusobnu naklonost i dok svoju ljubav nisu javno pokazivali, djevojke su običavale iskušati neki od starih običaja koji su se odnosili na

proricanje budućnosti. Za vrijeme Badnjaka poslije posne večere kuhale su krumpirove knedle u koje su stavljale papiriće s imenima mladića. Prigodom kuhanja djevojka je rastvorila knedlu, koja je prva isplivala na površinu vode, i s papirića pročitala ime mladića. Vjerovalo se da je upravo on djevojčin budući muž.

Košnja za cvéjtar rūožo

U starim zapisima spominje se jedan, za Delnice karakterističan običaj, košnja za cvéjtar – rūožo. Običaj nastaje na lučičkim sjenokošama oko 1820. godine. Odlaskom na lučičke sjenokoše mladi delnički kosci, kako bi privukli pozornost svoje izabranice, dolaze do zamisli da tijekom košnje izaberu livadski cvijet kojega će ubrati njihova izabranica. Cvijet je bio određene boje – crvena je odražavala ljubav, plava odanost, bijela vjernost, žuta ljubomoru i sl. kombinaciji boja livadskih cvjetova od kojih bi neki bili ubrani i uz već rastući cvijet u kuplece (vrsta stare delničke drvene čaše) stavljeni na zato određeno mjesto u sjenokoši. U košnju bi odlazila najmanje tri kosca od kojih bi svaki u rano jutro pokosio prilaz ili više do izabranog cvijeta. Najčešće su birali cvijet livadske ivančice. Tijekom dopodneva, kad bi djevojke obilazile momke donoseći im hranu, ubrale bi taj cvijet, dodajući ga u buket poljskog cvijeća, a ako je bilo sreće, ubrale bi i djetelinu s četiri lista. Svaki kosac pokosio je odvojeni prilaz – put sjenokošom do cvejtar – rūože. Kosci su blagovali sa svojim izabranicama, a druženje je u vrijeme odmora bilo zajedničko. (sa curama ili svih kosaca zajedno?)

Dolaskom kući svaka bi djevojka ubrani cvijet s korijenom zasadila u blagoslovljenu gubu – trud (gljiva koja raste na bukovom stablu – *polyporus fomentarius*, op.a.) , a ostale cvjetove stavila bi u kuplece s vodom. Košnja za cvéjtar – rūožo kosila se jednom ili više puta u određenoj boji cvijeta, o čemu je odlučivao momak. Bilo je i košnji kad bi samo jedan kosac kosio cvéjtar – rūožo.

Slika1. Košnje za cvéjtar – rūožo iz 1935. godine

2. ÓGLEDE (OGLEDI)

Kada se u javnosti znalo tko s kime „hoda“ i da će se dečko i djevojka uzeti, sve do njihovog vjenčanja provlačilo se među ljudima pitanje koliko je tko imućan te što će nevjesta donijeti u kuću budućeg muža. Ipak, kako bi roditelji djevojke i dečka što više saznali jedno o drugome, počeli su se raspitivati kod susjeda i onih koji su mogli nešto reći o njima. Tako su poslije zagleda počeli stari delnički ogledi.

U ogledima se trebalo saznati imaju li buduća nevjesta ili mladoženja kakav nedostatak o kojem bi ovisilo zdravo potomstvo. To je bilo vrlo važno, jer se smatralo da svaki brak mora osigurati potomstvo.

U povijesti delničkih ženidbenih običaja ogledi nestaju krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

3. ÚGLEDE (UGLEDI)

Slika 2 Ženidbeno-darovni ugovor od 8. svibnja 1868. godine

Ugledi su služili za prvi dogovor dviju obitelji glede zaruka i dana vjenčanja..Pazilo se da toga dana ne dođe do odbijanja bračne ponude jer bi to značila sramota i poniženje za sve. Stari su ljudi govorili a zapisano je u 19. st., kako se o uspješnosti **ugledof** uvelike ovisi buduća sreća mladih koji trebaju stupiti u brak. Mnogo je istinitosti bilo u toj tvrdnji ali isto tako mlade se najmanje pitalo . Interesi obitelji bili su ispred interesa pojedinca. Roditelji s obje strane dogovarali su miraz nevjeste .Toga dana u popodnevnim se satima mladić s roditeljima uputio u kuću svoje djevojke noseći buket ubranog cvijeća.

Kada se dogovorilo što će se činiti do dana vjenčanja , započeli su neposredniji razgovori o mirazu koji će djevojka donijeti u muževu kuću .Pripremao se « Ženidbeni – darovni ugovor « koji će potpisati obje strane i pratiti njegovo izvršenje .Prema njemu , djevojci se kao miraz daje osam ovaca i vol . Takvi ugovori nisu bili rijetkost u delničkim ženidbama 19. stoljeća.

4. PROUŠNA – PROSIDBA

U starim delničkim ženidbenim običajima zakonita veza dvoje mladih ljudi ostvariva bez prisile i uz savjete roditelja .Sklapanje braka bio je sveti čin koji će ih kroz život pratiti u dobru i u teškoćama koje će zajedno moći prevladati na dobrobit svoje obitelji . U patrijahalnoj sredini , kakva je bila delnička u 19. st. ženidbeni običaji bili su dio ukupnih kulturnih procesa primjereno vremenu u kojem se živjelo.

U mladoženjinoj kući nije bilo dužeg zadržavanja .Nakon dviju zdravica piće se ostavilo .Bio je to znak da mladić sutra nesmetano ide u prosidbu. Vrećicu s lanenim sjemenkama mladić je spremio i dao je na dan vjenčanja kumu koji je odredio djecu koja će sjemenke baciti po mladencima nakon izlaska iz crkve.Rijetki su bili slučajevi da djevojka navrati kod mladića u kuću u razdoblju do prosidbe ,jedino kada roditelja nije bilo doma . Nije se dugo zadržavala da u susjedstvu ne bi bilo ogovaranja vezano za djevojčino poštenje .Oni koji nisu bili za tu vezu ogovarali su bilo to istinito ili ne.

Unutar mjesec dana od ugledof , subotom a rijeđe nedeljom u popodnevnim satima mladić se s roditeljima uputio u kuću djevojke. Primjereno obučeni uputili u se u prosidbu (proušno). Bio je to prvi predsvadbeni čin prije zaruka. Svakome mladiću kad krene u prosidbu sve dok

ne otvori kućna vrata svoje djevojke te je isprosi još nije kasno da se vrati u svoju kuću .Ako prosidba prođe u lijepom kasno je da bi mladić bio u jutro druge pameti . Bila bi to sramota i za jedne i druge.

Dolazak pred kuću izabranice za mladića je bio prvi nagovještaj rampe (**harmice**) koja će ga tu čekati na dan vjenčanja . Prije nego li je mladić pokucao na vrata , prekrizio se .Ulazna vrata otvorio je domaćin kuće, otac njegove djevojke .Usljedio je obostran pozdrav mladića i domaćina kuće « Sriečo Boug doaj « i « Bože doaj « u kojem je bio sadržan znak prijateljstva poštovanja i uljudnosti .Znalo bi se dogoditi šale radi da domaćin pita mladića – « Tko ste vi? Što tražite ?Mi vas ne poznajemo , ali kad ste već ovdje uđite « Domaćin je prosce uveo u pripremljenu prostoriju gdje su bile djevojka i njezina majka i ostali ukućani . Nije se sijelo već je mladić stojeći rekao : «U svojoj iskrenosti i u duši dubokoj želji došao sam zaprositi vašu kćer za svoju ženu « Ovo je samo jedan od primjera prosidbe. Mladić može reći domaćinu da je pošten dečko i vrijedan i iz dobre obitelji te da ga nije brige što drugi pričaju nego mu je bitno mišljenje domaćina i njegove kćeri..

Nakon što bi izgovorio riječi prosidbe , dečko je na stol stavio flašu s domaćom rakijom i voće (jabuke i kruške). Uz flašu se stavila i jelova grančica znak skore svadbe .Nakon toga riječ bi imao domaćin , otac djevojke koji će svojim riječima bitno usmjeriti tijek zbivanja u nadolazećoj svadbi .Domaćin kuće pozvao bi žene da stave na stol hranu i piće.

Stara delnička predaja govori da je prije nego se uputio u prosudbu , mladić popričao sa svojim ocem koji mu je savjetovao « Oženi se onom djevojkom u čijoj kući možeš palicu okomito posložiti «.U prenesenom značenju to je značilo da otac želi da se sin oženi u kuću u kojoj može dobiti oslonac i pomoć u životu.

Tada su očevi često govorili slijedeću mudrost : «Poaze da ne prpelaš beuo kakvu ženu va hišo da ne be hraneu serouto za svajo sramoto «(Pazi da ne dovedeš bilo kakvu ženu u kuću da ne bi hranio sirotu za svoju sramotu.)Ovom poslovicom otac je želio reći da mladić uzme poštenu djevojku te da zna odakle je i iz kakve obitelji .Stariji Delničani znaju pričati o razgovorima oca sa sinom od kojih se neke spominju predajom iz kraja 18.st.

Iako je djevojin otac prihvatio prosidbu , djevojka još nije bila isprošena .Tek kada je otac pitao kćer bi li se poručila za tog fanta a ona odgovorila sramežljivo bi bila bi zaprošena . Svi bi nazočni nazdravili pićem i zapjevali staru delničku pjesmu «**Porouka**»

P O R O U K A

Prouse noaše va špedno skočite

Stoare guaž ke z šnaop natočite.

Z mize dns kopale stoare mied

Za Anko i Juriča poruočne je ried.

Sda i ot sda , ot drejve do vutra

Neh buo ob hoajaua stoara buotra.

V ževoute vas proateua Božja rouka ,

Blagoslovljena beua van porouka.

Z A R U K E

Prosci naši u sobu skočite

Stare čašice s rakijom natočite

Sa stola danas kaplje stari med
Za Anicu i Jurića ženidbeni je red.

Sada i od sada , od noćas do jutra
Njih će obilaziti stara kuma.

U životu vas pratila Božja ruka ,
Blagoslovljene bile vam zaruke.

Pjesma **Porouka** pjevala se još u prvoj polovici 19. stoljeća. Gotovo jedno stoljeće bila je neizostavni dio delničkih ženidbenih običaja. U pjesmi se imena mladića i djevojaka mjenjaju prema imenima mladih parova. Nakon što je pjesma otpjevana mladi par je napustio prostoriju . Bila je to prigoda da jedno drugome zažele sreću u budućem životu i da mladić da prstenje djevojci koje će do vjenčanja nositi na desnoj ruci .Povratkom u prostoriju gdje su se drugi družili mladić držeći djevojku za ruku pred jednim i drugim roditeljima najavio zaruke (porouko).Sačuvana je jedna od mnogih najava zaruka a ona glasi : -« Dragi očevi i majke te svi drugi koji ste danas došli s nama podijeliti našu sreću . S Božjim blagoslovom vam možemo reći da su naše zaruke u Božjoj godini petog listopada , odmah kako Sunce prođe izvorište Jezerke «

U predaji nalazima da se u razdoblju od ugleda do porouke više pozornosti daje kući djevojke . U jednoj maloj sredini kakve su Delnice tada bile ništa nije prošlo nezamjećeno , posebice kad je riječ o mladim bračnim parovima.

Miraz (Dota)

Razdoblje koje je dijelilo **uglede** od **proušne** nije potrajalo duže od mjesec dana .Za to vrijeme djevojka je s majkom pripremala ili dovršavala odjevne predmete koje će ponijeti u muževu kuću kao miraz .Da bi nova obitelj shvatila koliko je djevojka skromna mora se držati pravila da prva ne sjedne za stol, tek kada je pozvana da sjedne biti će to znak da su je prihvatili kao svoju. Djevojka bi trebala prva ustajati i zadnja leći u kući. Osobne stvari koje je djevojka donijela sa sobom pripremane su više godina unazad . Izrađivalo se **ruho** od jeseni do proljeća kada je bilo manje posla u polju .Ruho se izrađivalo ručno .Posebice je bilo cijenjeno ruho koje je djevojka naslijedila od majke ili bake. To ruho bi se čuvalo i dalo dalje u naslijeđe. Ruho je bili teško tkati pod lošim svjetlom fenjerima i luči .S vremenom su se običaji mijenjali .U drugoj polovici 19. st. djevojka uz ruho kao miraz donosi i komad namještaja.(stol . stolicu , krevet , ormar i sl.). U nešto slučajeva djevojka je donijela novac ili njivu , livadu ili sjenokošu kao miraz. Na račun miraza prepričavale su se svakojake šale . Kao npr. kad bi se složio bračni krevet djevojka bi po njemu poskakivala da isproba izdržljivost za prvu bračnu noć. Ako bi pak dečko» išao za zeta « morao je ponijeti jastuk sa sobom.

5. POROUKE(ZARUKE)

U Delničkim ženidbenim običajima posebno mjesto imaju zaruke (porouke). U 18. st. nalazimo prstenje kao simbol zaruka ali već u 19. st. a posebno 20. st. prstenje je bilo neizostavni dio zaruka. Prije dana zaruka mladić je najmanje tjedan dana ranije osigurao prstenje.Čin prstenovanja obavljao se uz obred u crkvi na Vidme i u današnjoj crkvi svetog Ivana Krstitelja.zajedničkom molitvom nazočnih svećenik je posvećivao prstenje i buduće mladence.Nakon obreda budući mladenci su se proglašavali zaručnicima. Prsten se kupovao u Rijeci ili Bakru bio je od zlata ali koji puta sumnjive kvalitete. Stari je delnički običaj bio da se zaruke vrše u kući djevojke , a ne mladića .

Na dan zaruka u djevojčinoj kući bile su prisutne obje obitelji i bliža rodbina . Tu su po prvi puta muškarci i žene obukli narodnu nošnju . Oni drugi su se svečanije obukli. Pripremala su se razna jela te su kasnije dobili zaduženja za svadbu ona domaćica koja bi bila dobar u pripremi jela . Čak su se održavali i tečajji kuhanja sve do Drugog svjetskog rata. Prije no što

bi mladić dao prsten djevojci prethodio je očev govor. Otac im je zaželio zdravlja i sreće u životu dug život i puno djece . Nakon očevog blagoslova i ostali ukućani i rodbina bi mladima dali blagoslov zaruka. Po upućenim riječima i blagoslovu mladima djevojčin otac je donio na stol drvenu kupleco s blagoslovljenom vodom . Mladić je tada djevojci darovao prsten na desnu ruku a potom je stavio i sebi prsten te ih je otac tako blagoslovio .Sam čin zaruka i prstenje na rukama predstavljali su obećanje vjernosti zaručnika .Dobiveni prsten djevojka je stalno nosila na ruci kako bi se vidjelo da više nije slobodna .Mladiću su tada vrata djevojčine kuće bila otvorena ali ih je budno oko stare bake pratilo da ne bi zgriješili prije braka. Svijetlo ognjišta znalo bi prevariti staru baku pa bi ona zaspala a mladi bi izmijenili pokoji dodir ili poljubac.

U tjednu nakon zaruka mladić i djevojka otišli su svećeniku kako bi se upisali za vjenčanje.

Delnička narodna nošnja

Izvornost običaja delničkih zaruka potvrđuje jedna osobitost vezana za prvu polovicu 19. st. Na dan zaruka žene i muškarci su prvi puta oblačili delničku narodnu nošnju napravljenu u tkaonici obitelji Rački .Prerada lana , konoplja i kože za potrebe odjevnih predmeta spominje se unatrag gotovo 400 godina , krajem 16. st. na ovim prostorima. Prvo su postojale pojedinačne tkaonice a kad je otvorena **tkaonica obitelji Rački** u njoj su radile mnoge žene našeg kraja a mlade su se djevojke dolazile učiti tkati.

Slika 3 Kuća Rački, najstarija kuća u Delnicama

Istovrsnost izrade u boji i kroju pojedinih odjevnih predmeta nalazimo u Delnicama već u drugoj polovici 18.st.Tada su obitelj Rački ,vlasnici tkaonice sami tražili rješenja u izradi pojedinih odjevnih predmeta a one su uz uporabu prikladnih biljnih tekućina za bojanje početak aktivnosti vezane za pojavu delničke nošnje u prvoj polovici 19. st.

Žene su nosile bluzu dugih rukava i suknju bijele boje. Suknju je prekrivala tamno zelena pregača a oko struka žene nalazio se svjetliji zeleni pojas. Na glavi se nosio rubac bijele boje a ljeti bi ga mlada skinula i stavila na ramena. Žene su bile obuvane u pletene bijele čarape i kožnate natikače. Bluza se kopčala ukrasnom iglom koju bi mlada djevojka naslijedila od bake ili majke. Iгла je imala glavicu imitacije koralja poput bisera kojeg je prema legendi nosila delnička djevojka Jagoda. Odjevene u narodnu nošnju kosi su plele u pletenice na čijem je kraju bila ukosnica .

Odjevni predmeti muškaraca bili su jednostavniji . Preko bijele bluze nosio se prsluk od lanenog platna smeđe boje . Hlače su bile od bijelog lanenog platna preko njih je bio crni remen .Na glavi se nosio šešir većeg oboda. Na nogama su bile kožnate cipele a po zimi i kaput duži (kožuh).

Slika 4 Delnički pir – Davor Grgurić i Lenka Mihelčić

Tkaonica Rački izrađivala je kasnije i bijele vjenčanice od finijeg lanenog platna , krojevi nisu poznati . Tada je mladenka u kosi nosila cvijet . Tkaonica je prestala s radom sredinom

19.st. a nakon toga platno se nabavljalo iz drugih krajeva što je rezultiralo promjenama u izradi narodne nošnje .

Slika 5 Univerzalna obuća za svatove i svakodnevicu

6. POUROKE – VJENČANJE

Kroz vremenski period mijenjali su se običaji vezani uz vjenčanja u Delnicama a i šire u Gorskom kotaru. U prvoj polovici 19. st. na svadbama nije bilo harmonika , ni tambura već se svadba najavljivala zvoncem , rogom ili pjesmom. Kasnije sve veću ulogu u pirovanju dobivaju harmonike i tambure pa neki stari običaji nestaju.

Na delničke svadbe i njihov sadržaj utjecaj ima i vrijeme novih kretanja tada u društvu, pa su tako neki običaji preuzeti iz drugih krajeva kao npr. bacanje mladenkinog buketa drugim neudatim djevojkama i sl.

Svadbe u 19. st. nisu bile jednake i ovisile su o materijalnom stanju pojedine obitelji. Ono što je uvijek ostalo na bogatijim ili siromašnijim svadbama jesu običaji koji su se morali poštovati. Veliku ulogu u tome dala je i Crkva koja se uključila u provedbu tih običaja.

U dopodnevrim satima u kući mladoženje , uz pripremu svatova za odlazak po mladu vršene su pripreme za doček svatova iz crkve. Uređivao se dvorišni prostor , postavljali su se

stolovi i stolice , osiguran je dovoljan broj jelove ili smrekove grančice koja se postavljala na stol zajedno sa svjetiljkom pred svakog uzvanika koja bi gorjela do jutra. Uz pribor za jelo stavljeni su i drveni tanjuri . Pribor za jelo izrađen je u homerskim talionicama i kovačnicama. Stolovi su bili prekriveni bijelim lanenim platnom . Od slastica tu su bile savijača(povatica) od maka, rogača ili kima koja bi se stavljala pred mladence .Od jela koristilo se meso domaćih životinja .Dopremljeno je vino , a sokovi su bili pripremljeni od šumskog voća.Za zdravicu koristila se rakija.

U dopodnevrim satima znatiželjni mještani dolazili bi pred mladoženjinu kuću da uveličaju slavlje i veselje. Toga dana sve brige stavljene su u stranu . Ako je dvorište pripadalo i susjednim kućama susjedi makar bili u svađi s obitelji mladoženje , nisu pravili poteškoće, a djeca bi iz susjedstva spavala kod rodbine. Navike iz svakodnevnog života bile su u kuću obaju mladenaca prisutne cijeli svadbeni dan .Tako bi običaj pometanja poda bio: uvijek se mora mesti prema izlaznim vratima jer u protivnom brige ostaju u kući . Mrvice hrane nisu se bacale u smeće . Nosile su se kokošima ili rasipale po vrtu.Od običaja spominje se običaj pjevanja pjesme «Mladenac «(Muadejnc).

Muadejnc

Zoura puca, peteha je čet.

Dns muadejnc nej uahku bet

Kda temuadost nigdu će zet.

Du je videu prstoajne nouse

I po ženeneh kuleh se vouzet

Tr za tobak petlat i prouset ?

Kosit troavo, houdet na nivo.

Seglih je lejpše sedet pot šlivo.

Poamet n nivo zamini za šlivo!

Nej iše k snu , ode noame.

Nekar sedet majt ženoame,

Koaj če reč-doaj se predroame.

Nej te siua nouset jarmič

Gremo Bakane va stoare Grabnič.

Koaj se koaneu , hišnen rece

Tr za nome ti pr tece.

Škrlak buo riekou koan buo kidu tiekou,

Svajo rejč ne buon poriekou.

Mladenac

Zora puca pijetla je čuti.

Danas mladenac nije lako biti

Kada ti mladost neko hoće uzeti .

Tko je vidjeo prstenje nositi

I po ženskim se kolima voziti

Te za duhan moliti i prositi?

Kositi travu hodati na njivu .

Svejedno je ljepše sjediti pod šljivom .

Pametan njivu zamjeni za šljivu !

Nije još kasno , hodi s nama.

Nemoj sjediti među ženama,

Što će reći daj se razbudi.

Nije ti sila nositi jarmić.

Idemo k Bakanu u stari Grabnjić.

Što si kanio, kućanima reci

Te za nama ti dotrči.

Šešir će reći kamo će tko trčati,

Svoju riječ neću poreći.

Početak pjesme tako se dugo ponavljao dok mladoženja nije izašao iz kuće i pjevajući odgovorio:

- **K da te muadostnigdu će zet**

t r tobak petlat i prouset,

poamet n nivo zamini za šlivo,

koaj će reč- doaj se predroame.

Škrlak buo riekou koan buo kidu tiekou,

svajo rejč ne buon poriekou.

(- Kada ti mladost netko želi uzeti

te za duhan moliti i prositi ,

pametn nživu zamjeni za šljivu,

što će reći daj se razbudi.

Šešir će reći kamo će tko trčati,

svoju riječ neću poreći.)

Mladoženja bi tada izašao van te prijatelje ponudio rakijom .U tom običaju bio je bitan šešir kojeg je mladoženja nosio na glavi . Ako mladoženja ne bi stavio šešir na glavu to bi značilo da se predomislio i nema se namjeru oženiti, a ako je šešir ostao na glavi dao je do znanja da se danas ženi. Tada bi najbolji prijatelj hitao mladoj prenijeti vijest o odluci a usput bio istražio kakva se prepreka (harmica) sprema njegovom prijatelju ženiku. Često bi se taj prijatelj vraćao neobavljena posla jer prepreka (harmica) bila je tajna.

U popodnevnim satima bi se krenulo po mladenku a najstarija žena iz kuće blagosloвила bi mladića i rekla : «Neka ti je blagoslovljen put kojim budeš danas prošao te se navečer sa svojom ženom vratio u svoju kuću .»običaji su bili da mladoženjin kum u džep stavi režanj češnjaka koji bi svatove čuvao od uroka. Običaji su nalagali da mladoženja izlazi iz kuće desnom nogom pa onda lijevom jer nije dobro započeti dan na lijevu nogu .

Uz kumove , roditelje braću i rod svatovi su se uputili prema mladenkinoj kući. Takve su svatove u drugoj polovici 19. st. pratili tamburaši i harmonikaši uz melodije koje vuku podrijetlo iz susjedne Slovenije. Na putu do mladenkine kuće mladoženja je nosio stručak cvijeća svježe ubranog , a prstenje se nalazilo kod kuma. Svatove su pratila i djeca koja bi trčkaralo uokolo u narodnim nošnjama. Svatovi su se kretali starom zemljanom cestom kroz Delnice a ulične svjetiljke petrolejke bile su već upaljene pred kućom mlade i pred crkvom.

U mladenkinoj kući pripreme su bile vezane za doček svatova .Mladenki su u oblačenju i uređivanju kose pomagale starije žene. U drugoj polovici 19. st. vjenčani kostim zamjenjuje se bijelom vjenčanicom sa velom na glavi .Vjerovalo se da nositi veo na glavi ima simboliku sretnog života i da se njih dvoje neće nikada rastati. Iako se nastojala zadržati izvornost običaja toga kraja ipak su običaji iz drugih krajeva imali utjecaja na svadbe.

Trenutak kad je mladoženja stigao pred kuću mlade bio je praćen znatiželjnicima oko kuće i kad će se mlada pojaviti na kućnom pragu. Taj trenutak valjalo je pričekati jer je mladoženja naišao na prepreku (**harmicu**)

Najveće zanimanje vladalo je za sadržaj rampe (harmice). Za rampu je bio zadužen mladenkin kum. Zbivanja na rampi s kojom se susretao mladoženja ovisile su o domišljatosti mladenkinog kuma. Na starim delničkim svadbenim rampama prepreke za mladoženju odnosile bi se uglavnom na drvo .Pa bi tako mladoženja morao zabijati čavle u grbavi panj ,zatim kositi travu brzo i spretno , nositi u situ vode , piliti kvrgavo drvo .Sve bi te radnje ukoliko bi ih mladoženja izvršio bile znak da je spretn , snažan i da zaslužuje ruku svoje izabranice. Ukoliko ne bi uspio riješiti zadatak pomogao bi mu kum a morao bi odgovoriti na neka pitanja vezana za izgled svoje izabranice jer to bi govorilo koliko je dobro poznaje. Bilo je mnogo šale u tim pitanjima ali i ozbiljnosti.

Nakon svih zbivanja na rampi mladoženja je napokon pozvan u kuću mlade u pratnji svojih kumova , braće i sestara .Iskorak u kuću morao je biti desnom nogom .Po prvi puta pojavljuje se tada mlada u vjenčanom kostimu koji mladoženja prvi puta vidi. Mladenci sjedaju odvojeno sa svojim kumovima , nasuprot njih sjeda župnik Na stolu je ponuđeno piće , jelo u količini dovoljnoj za kraće zadržavanje u kući jer se kasnije ide u crkvu. Uslijedio bi tada govor mladenkinog oca a iza toga molitva koju je predvodio župnik te pozvao prisutne da pristupe vjenčanju u crkvi.

Uskoro se mladenka oprostila od svojih roditelja sa suzama u očima a roditelji bi je hrabрили te škropili blagoslovljenom vodom , kao i mladoženju. Mladoženja kreće put crkve prvi sa svojim kumovima a iza nje mlada sa svojim kumovima te ostali svati. Ispred mladenaca nitko nije smio hodati. Pred crkvom ih je dočekaо velik broj Delničana , a poseban ugođaj bila su djeca u narodnoj nošnji .Mladoženja prvi ulazi u crkvu a za njim mlada u pratnji svoga oca , te sjeda u klupu pored svog budućeg izabranika. Ispred njih na molitveniku su stajala dva prstena. U crkvi se okupilo mnoštvo ljudi u iščekivanju obreda vjenčanja. U propovjedi župnik bi govorio o značaju braka i obiteljskog života. Prigodne pjesme pjevao bi crkveni zbor. Obred je završio stavljanjem prstenja na ruku tako što je mladoženja uz blagoslov svećenika stavio prsten na ruku svoje izabranice a potom ona njemu. Uz čestitke par je izašao iz crkve gdje je posipan lanenim sjemenkama , a mladenka je iz stručka djelila pojedine cvjetove prijateljicama sa željom da se i one što prije udaju. Kume su djeci bacale lješnjake.

Mladenka bi tada uzela cvijet iz kose i stavila na suvratak svome mužu kao znak da pripada samo njemu.

Usljedio bi odlazak do kuće mladoženje te susret sa svekrvom i svekrom kojoj po običaju snaha daruje smrekovu ili jelovu blagoslovljenu grančicu u znak poštovanja . Po običaju ta se grančica čuvala godinu dana na zidu. Svekrva bi darivala snahi jabuku koju bi ona prebacila preko stare dvorišne ograde a to bi značilo da se neće vratiti svojoj kući. Snaha je u kuću svoga muža kročila zajedno sa njime desnom nogom te tako uz Božji blagoslov ušla u svoj novi dom. Svatovi bi tada ostali u dvorištu slaviti, za to vrijeme mladence je u kući dočekaio zobenih kruh na lanenoj prostirci . Probati kruh značilo je ne doživjeti siromaštvo , već živjeti u izobilju. Za stolom bi mladenka u krilo dobila muško dijete uz želju da i ona što prije takvo rodi .Potom bi se mladi vratili u dvorište da nastave pirovanje.

Slika 6 Vjenčanje iz 1927. godine

Delničani bi pirovali i u svratištu obitelji Petranović na Luzinjskoj cesti te u Bakanovoj gostionici u Grabnju . Ondje se uz vanjska ognjišta pirovalo do ranih jutarnjih sati . Tamo bi mlade dočekali tamburaši i harmonikaši uz narodne pjesme « Luzjanku» i «Jezerku».

Delnički svirači iz prve polovice 20. stoljeća

Slika 7 Delnički svirači

Luzjanka

Žingrlet i Grabanj stara su mjesta

Kud je prošla Lujzijanska cesta ,

Cesta koja rađa nova mjesta.

Stari Jezerčani iz Grabnja mjesta

Zvali su je Hajdučka cesta,

Cesta koja rađa nova mjesta.

Osamsto i pete Lujzijanska cesta

Prošla je kroz delnička mjesta.

Bila je to Filipova cesta ,

Cesta koja vodi do Dedina mjesta.

Zajedno s Karolinom vodi do mora .

Put joj otvara Hajdučka gora .

Gora koja otprema do mora.

Luzijanska cesta hajdučka je cesta

Od Zalesine do Sopača mjesta.

Ime joj je dala Hajdučka gora,

Gora koja otprema do mora.

Jezerkino korito ona je zatvorila ,

Putove ljudima zauvijek je otvorila.

Jezerka

Stara mati meni je rekla

Jezerka je kroz Grabanj tekla,
Tekla, tekla kroz grabanj tekla.

Stara je to delnička voda
S Prepencom teče do Broda
Teče, teče , teče do broda.
Stari Jezerčnek pun je vode .
Delničanima se u kutu rodi ,
Rodi , rodi u kutu rodi.

Stari otac meni je rekao
Jezersko jezero u Prepnek je teklo
Teklo, teklo u Prepnek je teklo.

Stari Delničani zato su rekli ,
Gdje voda teče hljebak se peče
Peče, peče hljebak se peče.

Stari oča, stara mati ,
Bog neka vas s Jezerkom prati.

U Delnicama se najveći broj svadbi upriličavao iza Uskrsa u proljeće i na početku ljeta te cijelu jesen sve do Adventa .U siječnju nije bilo svadbi zbog duge zime . Za vrijeme travanjske i svibanjske svadbe govorili su da se priroda budi te da se tada rađaju i učvršćuju postojeće ljubavi. Lipanjske su svadbe imale nešto posebno. Djevojke bi na glavama nosile vjenčiče od poljskog cvijeća i ivančica . U vrijeme ivanjski svadbi djevojke bi oblačile narodnu nošnju ili bijele haljine . Na dan Ivanja palili bi se Ivanjski krjesovi . Vjerovalo se da će se svatko tko preskoci vatru neopečen iduće godine oženiti.

Na starim se delničkim svadbama u veljači, ali i u onim jesenskim, znale prepričavati dvije priče vezane uz snijeg i hladne dane.

Razgovaraju veljača i ožujak.

- Veljača: Ti si dug mjesec i mogao bi držati jako oštru i dugu zimu, tako jaku da se i tele u kravi smrzne.
- Ožujak: Ti bi mogla držati dugu zimu. Ja to ne mogu. Dug sam mjesec, ali mene dani love. Proljeće je sve bliže.

Svadbe su oduvijek privlačile pozornost i znatiželju mnogih ljudi .Pojedina zbivanja ljudi bi godinama prepričavali . O starim svadbama znali su govoriti s mnogo osjećaja , doživljavati ih na način kojim one postaju , uz svu skromnost života, povijesni i kulturni identitet ovoga kraja. One su sastavni dio životnog ciklusa i ljudske potrebe za „svijanjem gnijezda“ i nastavkom loze.

7. ZAKLJUČAK

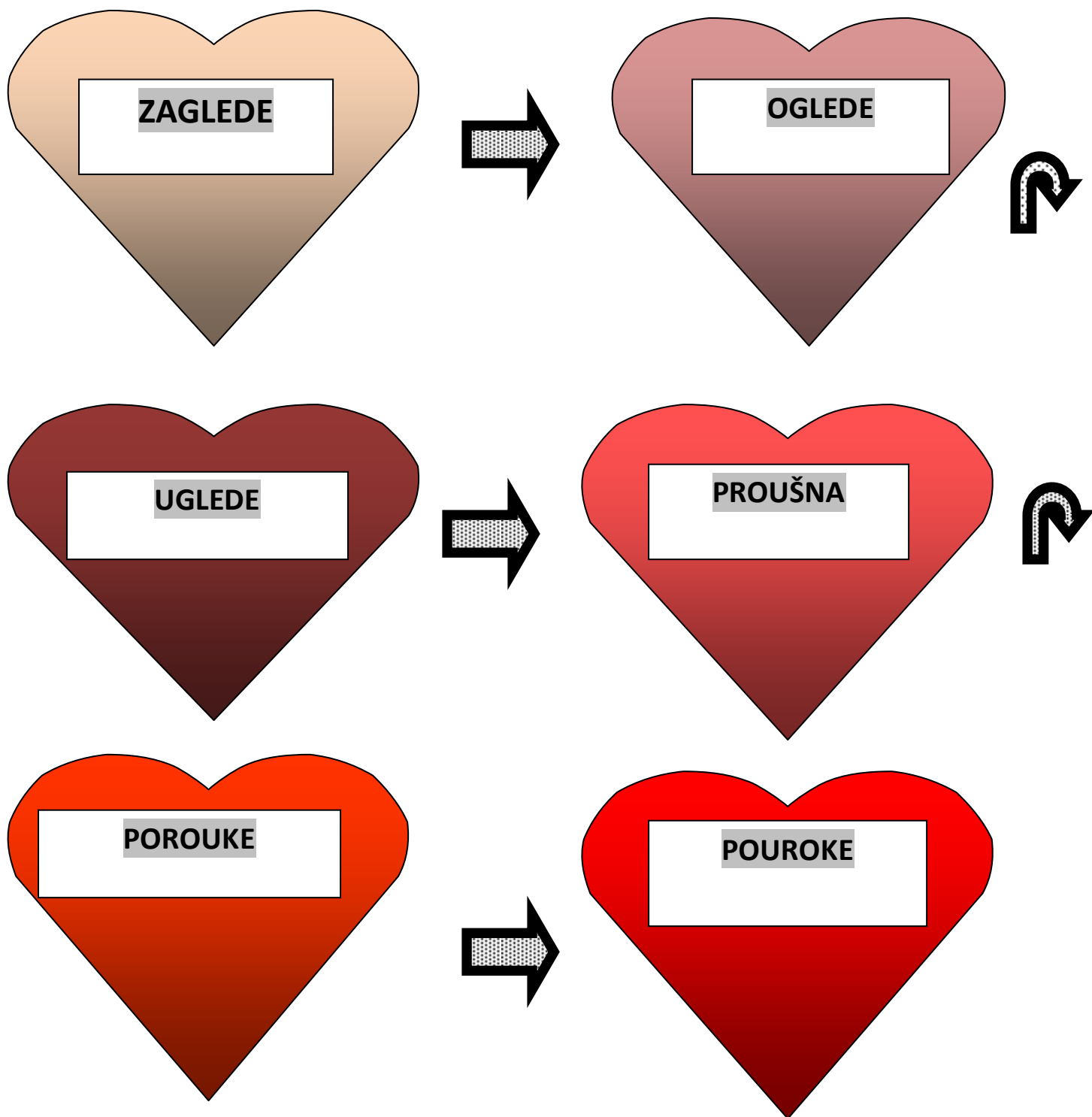
Brak je važan korak tj. dio društvenih i civilizacijskih normi. Svaki kraj, svaka zemlja ima svoju kulturu i tradiciju. Unutar Lijepe Naše brojni običaji su zajednički, no isto tako, svaki kraj ima i svoje posebitosti. Nažalost, kao i u svim aspektima društva, dobri stari svadbeni običaji ustupaju mjesto komercijalizaciji, posebice potpuno neautohtonim američkim običajima preuzetim iz filmova i sapunica – od glamuroznih bijelih vjenčanica preko netradicionalnih običaja skidanja podvezice zubima, priklanjanja onoj nešto plavo, nešto novo, nešto staro, nešto posuđeno, bacanja vjenčanog buketića i sl. Činjenica je da tradicija nestaje, posebice u krajevima s izrazitom depopulacijom kao što je Gorski kotar koji ima itekako vrijednu folklornu, tradicijsku i jezičnu baštinu. Zahvaljujući trudu pojedinih udruga i pojedinaca koji istražuju i bilježe narodne običaje, ostaju barem pisani tragovi kako se nekada živjelo, a samim time kako su nekada sklapali brak naši stari. U tradicionalnoj sredini to je izuzetno važan korak unutar društvene sredine jer su u tradicijskom društvu neoženjeni i neudate obilježeni, tj. manje vrijedni (stari fant, pačak, stara frajla i sl.) No, cilj ovog rada bio je pokušati prikazati faze prilikom sklapanja u gradiću Delnicama kroz povijest, od prvih pisanih svjedočanstava i dokumenata. Kao i svugdje, i u ovdašnjoj sredini nestaje tradicionalno vjenčanje i ustupa mjesto komercijalnom – uz netradicijska jela, glazbu, zdravice i sl. No, kako su nekad živjeli naši stari, kakvi su rituali vladali, tko je sudjelovao u obredima uz vjenčanje, što se sve moralo obaviti vrijedan je relikv hrvatske i goranske kulturne baštine.

Dijagram 1

varijable – parametri

- zaglede
- oglede
- uglede
- proušna
- porouke
- pouroke

Delnička svadba – ženitaf

8. ZAHVALE

Zahvaljujemo

- Davoru Grguriću i Lenki Mihelčić na ustupljenom fotomaterijalu
- Željku Lalošu na kazivanju
- Etno-udrugi Prepelinc
- Muzeju Grada Delnice

9. LITERATURA

- Laloš, Željko, Zrnca delničke duše, Grad Delnice, Delnice, 2011.
- Laloš, Željko, Stoara dejuonška ženitaf, Etno-udruga Prepelinc, Zrinski, Čakovec, 2007.
- http://www.delnice.hr/DOKUMENTI_ODLUKE/desejda1.pdf
- http://www.hiking-trail.net/video_youtube/Stari%20delni%C4%8Dki%20%C5%BEenidbeni%20obi%C4%8Daji/JUe0GegA2_E